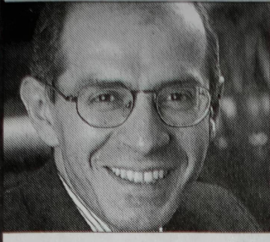

'Anayasal yurttaşlık'

HASAN BÜLENT
KAHRAMAN

Türkiye'nin içinde yaşadığımız dönemdeki en önemli sorunu demokrasi, fark, kimlik arasındaki

ilişkiyi kuramamasıdır. Bu nedenle toplumsal sözleşmenin tüm hükümleri ihlal edilmiş, yurttaşlık kavramı tüm koruyucu olanaklardan mahrum kalarak anlamını yitirmiştir.

Yurttaş bir özel alan ve onun dokunulmazlığı içinde haklarını koruyamazken, devlet, özel alanı da kamusal alanın bir parçası olarak görerek ona müdahalede bulunmaktadır. Öyle bir yapıda, kişilik haklarından insan haklarına kadar, sivilite kavramını ortadan kaldıran her türden yaklaşım geliştirilebilmektedir.

Demirel'in son birkaç yılda zaman zaman kullandığı 'anayasal vatandaşlık' kavramı belki bu aşamada yeniden ele alınarak tartışılabilir. Cumhurbaşkanı'nın son dönemde bir kez daha dile getirmesi üzerine Milliyet Gazetesi'nde (26 Aralık, 1996) Nur Vergin, kavramı irdeleyen bir yazı yayımladı. Vergin'e göre anayasal vatandaşlık Avrupa yurttaşlığı ile özdeştir ve ancak Avrupa Birliği ve Parlamentosu bağlamında ele alınırsa anlamlıdır.

Cumhurbaşkanı'nın bu değişimi hangi düşünceyle kullandığını yeterli bir berraklıkla bilmiyoruz. Fakat, öyle sanıyorum ki Demirel'in dile getirmek istediği şey Türkiye'nin 'içiyile' ilgilidir. Bu nedenle Türkiye'nin bu konuda ileri ya da geriye doğru aldığı yolu göstermesi nedeniyle, anlama dönük bir irdeleme yapmakta sonsuz yarar var.

Cumhurbaşkanı, Türkiye'de devletin etnik köken ya da bir başka kimlik ayrımcılığı yapmadan tüm yurttaşlarına eşit davrandığını vurgulamak istemektedir. Bu sözü ilk kez 1991 yılında etmiştir.

O dönem küreselleşme, Paris Sözleşmesi, demokratikleşme çizgisinde geliyordu.

Demirel, anayasal yurttaşlık kavramını Türkiye'nin 'olumlu' konumu ve hedefi olarak saptıyordu. Bir başka deyişle, devletin yurttaşlarıyla ilişkisinde kültürel yurttaşlık temelinde yükselen 'nötr' bir durumu tercih etmesi gerektiğini işaret ediyordu.

Özellikle bu anlayışla altı çizilen kavram son dönemde Türkiye'nin henüz hazırlıklı olmadığı söylenerek yeni bir aşamaya taşındı. Dolayısıyla, gene öyle sanıyorum ki Demirel, Türkiye'nin kimlik - fark doğrultusunda gelişen bir yurttaşlık olgusunu taşıyamayacağını, devletin merkezi egemenliğini sürdürmesi gerektiğini, bunun ulusal devletin kurumsallığıyla birlikte algılanmasında yarar, hatta zorunluluk olduğunu saptamaktadır. Bu, herhalde, Türkiye'nin aradan geçen beş yılda ileri gittiğini gösteren bir açılım değildir.

Türkiye'nin böyle bir modeli nereye kadar taşıması gerektiği, olanaklarının ne olduğunu daha önce gözden geçirmiştik. Şu aşamada bakmak istediğim şey ise devlet yetkilileri tarafından ısrarla vurgulanan ve anayasada getirilen yurttaş tanımının ne olduğudur.

1982 Anayasası özü itibarıyla yeniden güçlü devleti oluşturmaya çalışan, bunu devlet - toplum ayrışmasını kurumsallaştırarak yapan bir anayasadır. Devlet anlam ve varlık olarak mutlaklaştırılırken, yurttaş, bu tanıma göre devlete müdahale edebileceği hemen tüm sivil olanaklardan yoksun bırakılmıştır. Yurttaşlık kurumları diye tanımlanabilecek örgütlenme biçimleriyle devletin bağları tümünden koparılmıştır. Son anayasa değişiklikleri dahi bu olumsuz durumu aşmaya yetmemiştir.

Dolayısıyla anayasal yurttaşlık kavramının telaffuz edilmesinin Türkiye'de yaşanan sorunları çözmeye hiçbir katkısı olamaz. Belki tersi düşünülebilir ve bugünkü sorunun temelinde mevcut anayasanın getirdiği yurttaşlık anlayışı ve algılamasının yattığı söylenebilir. Bu durumda Türkiye'nin, aslında kendi içinde de sorunlu bir kavram olan toplumsal sözleşmesini yenilemesinden ziyade bu kez oyunu tersinden başlayarak kurması ve tartışmayı yurttaşlık kavramının çevresinde örmesi daha anlamlı görünmektedir. Daha açıkçası bu kez yurttaşlık kavramının tanımından bir toplumsal sözleşmeye doğru gitmekte yarar olduğu açıktır.

Kimlik, fark, yurttaşlık tanımlarına bağlı 'kültürel' bir demokrasi, onları hiç bilmeyen bir anayasaya atfen değil, ancak yeni bir mantığa yaslanarak kurulabilir. Bu da devletin değil sivil toplumun işi ve işlevi olarak görülmelidir.